

A.3.2 Ανάλυση

A.3.2.1 Τυπολογία τουριστικών προορισμών – Κυριότερες ομάδες προτύπων που αναπτύχθηκαν στην Περιφέρεια Ν.Αιγαίου

Στη συνεχή προσπάθεια του ελληνικού τουριστικού προϊόντος να προσαρμοστεί στις διαρκώς μεταβαλλόμενες και εξωτερικά διαμορφούμενες συνθήκες της ζήτησης οδηγήθηκε σταδιακά στην συνειδητή ή μη, υιοθέτηση συγκεκριμένων προτύπων για την επίτευξη της τουριστικής ανάπτυξης. Σε πολλές τουριστικές περιοχές παρατηρήθηκε το φαινόμενο της παράλληλης ανάπτυξης διαφορετικών προτύπων. Για την καλύτερη παρουσίαση των προτύπων αυτά κατατάσσονται σε τρεις μεγάλες ομάδες, με βάση τα κοινά χαρακτηριστικά τους, σύμφωνα με την ανάλυση που πραγματοποίησε ο P. Tsartas στο βιβλίο του: «La Grèce: du tourisme de masse au tourisme alternatif, Serie: tourisimes et societes, L' Harmatton, Paris, 1998».

1. ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΜΑΖΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.1. Βιομηχανοποιημένο πρότυπο μαζικού οργανωμένου τουρισμού σε ξενοδοχεία

Το πρότυπο αυτό είναι αποτέλεσμα της ύπαρξης των κλασσικών πακέτων οργανωμένων διακοπών για επίσκεψη στην Ελλάδα, κυρίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Για την υιοθέτηση αυτού του προτύπου είναι απαραίτητη η ανάπτυξη υποδομής με συγκεκριμένα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά, ικανά να εξυπηρετήσουν τις διαφορετικές ανάγκες των τουριστών. Το πρότυπο αυτό απευθύνεται κυρίως σε αλλοδαπούς τουρίστες (Ευρωπαίους στην πλειοψηφία τους) με μεσαία εισοδήματα. Στο πρότυπο αυτό καθοριστικό ρόλο παίζει η οργανωμένη υποδομή και η ύπαρξη ενός προϊόντος σαφώς προσδιορισμένου, όπου ο τουρίστας αγοράζει τα πάντα σε μια ενιαία τιμή και χωρίς να προσπαθήσει ιδιαίτερα.

1.2. Αυτόνομο ή μικτό πρότυπο μαζικού οργανωμένου τουρισμού σε ξενοδοχεία

Στην περίπτωση αυτού του προτύπου ο τουρίστας αναζητεί αρκετά από τα χαρακτηριστικά του προτύπου του βιομηχανοποιημένου μαζικού τουρισμού, ωστόσο διατηρεί έναν σημαντικό βαθμό ανεξαρτησίας και ελευθερίας επιλογών στην περιοχή που επισκέπτεται. Για την ύπαρξη και λειτουργία αυτού του προτύπου είναι απαραίτητη η ενεργή συμμετοχή μικρών ανεξάρτητων επιχειρήσεων που θα συμβάλλουν στη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος που τελικά προσφέρεται.

Το πρότυπο αυτό παρουσιάζει ιδιαίτερη ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια, παρέχοντας ταυτόχρονα και την δυνατότητα ποιοτικής αναβάθμισης του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Η μεγάλη πλειοψηφία τουριστών που επιλέγουν αυτό το πρότυπο διακοπών είναι αλλοδαποί, ωστόσο αυξάνεται διαρκώς ο αριθμός των Ελλήνων που κάνουν τέτοιου είδους διακοπές, ιδιαίτερα κατά την περίοδο των Εορτών.

1.3. Πρότυπο οργανωμένου ή αυτόνομου μαζικού τουρισμού σε συμπληρωματικά βοηθητικά καταλύματα (στην πλειοψηφία τους ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα)

Βασικό χαρακτηριστικό του συγκεκριμένου προτύπου είναι ο υψηλός βαθμός αυτονομίας του τουρίστα, τόσο από άποψη διαμονής όσο και από τις λοιπές δραστηριότητες του κατά τη διάρκεια των διακοπών. Η διαμονή με βάση αυτό το πρότυπο ικανοποιείται από συμπληρωματικά κυρίως καταλύματα τα οποία σταδιακά προσαρμόστηκαν και λειτούργησαν ως αυτοεξυπηρετούμενα καταλύματα απευθυνόμενα σε τουρίστες μικρού ή μεσαίου εισοδήματος που ταξιδεύουν οικογενειακά.

Κυρίως αλλοδαποί τουρίστες επιλέγουν το συγκεκριμένο πρότυπο διακοπών αλλά τα τελευταία χρόνια αυξάνεται ο αριθμός των Ελλήνων που επιλέγουν αυτό το πρότυπο για τις διακοπές τους. Για την ικανοποίηση της ζήτησης αναπτύχθηκαν μικρές επιχειρήσεις- οικογενειακού τύπου που καλύπτουν μεγάλη ποικιλία τουριστικών δραστηριοτήτων (ενοικιαζόμενα δωμάτια, εστιατόρια, καταστήματα πώλησης ειδών λαϊκής τέχνης κ.α.).

2. ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ, ΝΕΩΝ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Όπως είναι εύκολα κατανοητό τα πρότυπα αυτά δημιουργήθηκαν ως απόρροια της ανάπτυξης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Συχνά τα ταξίδια που ανήκουν σε αυτή την ομάδα προτύπων συνδυάζονται και με ταξίδι που ανήκει στην ομάδα των προτύπων του οργανωμένου μαζικού τουρισμού. Οι τουρίστες που επιλέγουν να κάνουν διακοπές με αυτά τα πρότυπα είναι τόσο Έλληνες όσο και αλλοδαποί, ενώ τα πρότυπα διακοπών που ανήκουν σε αυτή την ομάδα αναπτύχθηκαν σταδιακά τη δεκαετία του '80. Τα κυριότερα πρότυπα που αναπτύχθηκαν και συνεχίζουν να εξελίσσονται με γοργούς ρυθμούς ακόμη και σήμερα είναι:

2.1. Πρότυπο τουρισμού της ομάδας κινήτρων «Ύπαιθρος- παράδοση- περιβάλλον»

Το πρότυπο αυτό τουριστικής ανάπτυξης είναι ιδιαίτερα δημοφιλές στην Ελλάδα. Βάση για την ανάπτυξη αυτού του προτύπου είναι οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού όπως: ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός, ο ορεινός τουρισμός και ο τουρισμός στην ύπαιθρο.

Οι τουρίστες που επιλέγουν αυτό το πρότυπο είναι κυρίως νέοι και έχουν μεσαία ή υψηλά εισοδήματα. Το συγκεκριμένο πρότυπο ανάπτυξης είναι αναμφισβήτητα ενταγμένο στην περιβαλλοντική και κοινωνικοοικονομική δομή της ελληνικής υπαίθρου κυρίως, και σίγουρα με τις κατάλληλες ενέργειες μπορεί να συμβάλλει στην βιώσιμη και υγιή τουριστική ανάπτυξη ολόκληρων περιοχών.

2.2. Πρότυπο τουρισμού της ομάδας κινήτρων «Πολιτισμός- εκπαίδευση- επιστήμη»

Το πρότυπο αυτό τουριστικής ανάπτυξης προσελκύει κυρίως τουρίστες που επισκέπτονται την Ελλάδα για πολιτιστικό, εκπαιδευτικό και θρησκευτικό τουρισμό. Οι τουρίστες που επιλέγουν αυτό το πρότυπο είναι τόσο αλλοδαποί

όσο και Έλληνες, με διαφοροποιήσεις στις επιμέρους ειδικές μορφές τουρισμού που εντάσσονται στο συγκεκριμένο πρότυπο. Έτσι οι Έλληνες επιλέγουν κυρίως το Θρησκευτικό τουρισμό ενώ οι αλλοδαποί αποτελούν τη μεγάλη πλειοψηφία των επισκεπτών για Πολιτιστικό τουρισμό.

2.3. Πρότυπο τουρισμού της ομάδας κινήτρων: «Αθλητισμός – φυσική ζωή – υγεία»

Στο συγκεκριμένο πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης περιλαμβάνονται ειδικές μορφές τουρισμού όπως ο ιαματικός και ο θαλάσσιος, οι οποίοι έχουν αναπτυχθεί εδώ και αρκετά χρόνια στην Ελλάδα, ως αποτέλεσμα των φυσικών πλεονεκτημάτων που διαθέτει η χώρα. Βέβαια, άλλες μορφές τουρισμού που μπορούν να ενταχθούν στο συγκεκριμένο πρότυπο είναι ο περιπατητικός τουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός, ο ορειβατικός τουρισμός και άλλοι.

Το συγκεκριμένο πρότυπο είναι άμεσα συνδεδεμένο με τα τοπικά κοινωνικοοικονομικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά της περιοχής στην οποία αναπτύσσεται και έχει σημαντική επίδραση επί των εισοδημάτων που δημιουργούνται τοπικά ως αποτέλεσμα της τουριστικής δραστηριότητας. Ταυτόχρονα, οι συγκεκριμένες δραστηριότητες που αναπτύσσονται εναρμονίζονται με το φυσικό περιβάλλον της περιοχής, με αποτέλεσμα να μην δημιουργούν σοβαρά προβλήματα.

Η αύξηση της ζήτησης που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια για αυτές τις μορφές τουρισμού, τόσο από αλλοδαπούς όσο και από Έλληνες φανερώνει τη δυναμική του συγκεκριμένου προτύπου και των προοπτικών ανάπτυξης που θα έχει τα επόμενα χρόνια.

2.4. Πρότυπο τουρισμού της ομάδας κινήτρων «Επαγγελματικά ταξίδια– συνέδρια– incentives– εκθέσεις»

Το συγκεκριμένο πρότυπο αναπτύχθηκε ως αποτέλεσμα της ζήτησης για συνέδρια και γενικότερα επαγγελματικό τουρισμό, που παρουσιάζει αυξημένη ζήτηση τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα. Είναι απαραίτητη η ενίσχυση της υποδομής, ώστε να διευκολυνθεί η ανάπτυξη του συγκεκριμένου προτύπου. Η επίδραση που έχει στη δημιουργία εισοδημάτων είναι ιδιαίτερα θετική, ενώ

αναπτύσσεται κυρίως σε μεγάλα αστικά κέντρα και περιοχές που έχει αναπτυχθεί ο μαζικός τουρισμός.

Η πλειοψηφία των τουριστών που επιλέγουν το συγκεκριμένο πρότυπο, χαρακτηρίζονται για το υψηλό μορφωτικό τους επίπεδο και για το υψηλό τους εισόδημα.

3. ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

3.1. Πρότυπο αυτόνομου νεανικού περιηγητικού τουρισμού

Το συγκεκριμένο πρότυπο διακοπών είναι ανεπτυγμένο ιδιαίτερα στην Ελλάδα εδώ και αρκετά χρόνια. Οι τουρίστες είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία νέοι και πραγματοποιούν μεγάλης διάρκειας ταξίδια, κυρίως για περιήγηση, σε περιοχές οι οποίες δεν είναι ιδιαίτερα γνωστές και ανεπτυγμένες τουριστικά. Πρόκειται κυρίως για αλλοδαπούς, οι οποίοι σε σημαντικό ποσοστό είναι φοιτητές και διαθέτουν περιορισμένο εισόδημα.

3.2. Πρότυπο τουρισμού ταξιδιών μικρής διάρκειας εκτός καλοκαιρινής περιόδου

Σε αυτό το πρότυπο εντάσσονται ταξίδια μικρής διάρκειας (Σαββατοκύριακο, Χριστούγεννα, Πάσχα) τα οποία συνιστούν σύντομες «αποδράσεις» από τα μεγάλα αστικά κέντρα και πραγματοποιούνται εκτός της καλοκαιρινής περιόδου. Συνήθως επιλέγονται περιοχές κοντά στα μεγάλα αστικά κέντρα και συμμετέχουν κυρίως ημεδαποί τουρίστες.

3.3. Πρότυπο τουρισμού παραθεριστικής κατοικίας

Η ανάπτυξη του συγκεκριμένου προτύπου είναι αποτέλεσμα της ανάγκης για ύπαρξη δυνατότητας διακοπών σε μικρή απόσταση από τον τόπο μόνιμης διαμονής, που τα τελευταία χρόνια γνωρίζει ιδιαίτερη άνθηση, οδηγώντας στην δημιουργία ολόκληρων παραθεριστικών κέντρων. Φυσικά, η μεγάλη πλειοψηφία των επισκεπτών που επιλέγουν το συγκεκριμένο πρότυπο είναι

Έλληνες, ενώ δεν λείπουν και οι περιοχές όπου σημαντικός αριθμός αλλοδαπών έχει αγοράσει ακίνητα και έχει αποκτήσει παραθεριστική κατοικία.

3.4. Πρότυπο τουρισμού με διαμονή σε κάμπινγκ ή στο ύπαιθρο

Αυτό το πρότυπο γνωρίζει ιδιαίτερη ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια τόσο από αλλοδαπούς όσο και από Έλληνες ταξιδιώτες. Προϋποθέτει την ύπαρξη σε μια περιοχή της απαραίτητης υποδομής.

4. ΕΙΔΙΚΑ, Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Είναι απαραίτητο να τονίσουμε ότι στην Περιφέρεια Ν. Αιγαίου δεν αναπτύχθηκε αποκλειστικά ένα πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης, αλλά περισσότερα. Το φαινόμενο της παράλληλης ανάπτυξης περισσότερων προτύπων δεν παρατηρείται μόνο μεταξύ των δύο Νομών (Δωδεκανήσου και Κυκλάδων) που συνιστούν την Περιφέρεια, αλλά ακόμη και σε νησιά στα οποία παρατηρήθηκε διαδοχική ή ταυτόχρονη υιοθέτηση διαφορετικών, συχνά αλληλοσυμπληρούμενων, προτύπων.

Από τα πρότυπα που αναφέρθηκαν προηγούμενα, αναπτύχθηκαν στην Περιφέρεια Ν. Αιγαίου τα ακόλουθα:

4.1. Το βιομηχανοποιημένο πρότυπο μαζικού οργανωμένου τουρισμού σε ξενοδοχεία

Το πρότυπο αυτό αναπτύχθηκε ιδιαίτερα κατά τις δεκαετίες '60 και '70 στα μεγαλύτερα νησιά της Περιφέρειας (Ρόδος, Κως, Μύκονος, Θήρα). Η επικράτηση αυτού του προτύπου είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία σχέσεων εξάρτησης της τοπικής τουριστικής, και όχι μόνο, οικονομίας από μεγάλους ταξιδιωτικούς οργανισμούς, κυρίως της Ευρώπης. Το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν είναι ελάχιστα διαφοροποιημένο, περιορισμένα ανταγωνιστικό και παρουσιάζει μεγάλες ομοιότητες με το τουριστικό προϊόν άλλων περιοχών στο εσωτερικό της Ελλάδας ή σε γειτονικές χώρες (Τουρκία, Αίγυπτος κ.α.).

Η υποδομή που δημιουργήθηκε ήταν κατά κύριο λόγο τουριστική, όχι ιδιαίτερα υψηλών προδιαγραφών, η οποία κάλυψε τη ζήτηση αλλοδαπών, Ευρωπαίων κυρίως, τουριστών μαζικού τουρισμού. Η ανάπτυξη της υποδομής ήταν θεαματική αφού καταγράφεται μια πυκνότητα κλινών ιδιαίτερα υψηλή (π.χ. στα Δωδεκάνησα αντιστοιχεί περίπου 1 κλίνη ανά κάτοικο). Ταυτόχρονα, τα νησιά της Περιφέρειας που αναπτύχθηκαν τουριστικά καθιερώθηκαν ως κλασσικοί τουριστικοί προορισμοί που προσφέρουν θάλασσα και ήλιο. Η τουριστική περίοδος περιορίστηκε μοιραία στους

καλοκαιρινούς μήνες δημιουργώντας προβλήματα στο φυσικό περιβάλλον αυτών των νησιών, επηρεάζοντας ταυτόχρονα τις κοινωνικές και επαγγελματικές διαστάσεις της ζωής των ντόπιων.

Επιπλέον, εξαιτίας της τουριστικής ανάπτυξης και της προσπάθειας για ικανοποίηση της ζήτησης μεγάλο μέρος των ούτως ή άλλως περιορισμένων πόρων για υποδομές κατευθύνθηκε σε μικρό αριθμό νησιών γεγονός που οδήγησε σε έντονες ενδοπεριφερειακές ανισότητες. Είναι καταφανής η κυριαρχία των αναπτυξιακών δεικτών (κατά κεφαλήν ΑΕΠ, απασχόληση και άλλα του Ν. Δωδεκανήσου έναντι αυτών του Ν. Κυκλάδων. Σ' αυτά πρέπει να προστεθεί και το ότι η ζήτηση προέρχεται από περιορισμένο αριθμό χωρών με κυριότερες τη Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Μπορεί η ανάπτυξη του συγκεκριμένου προτύπου να δημιούργησε προβλήματα στα νησιά, όμως δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι τα καθιέρωσε διεθνώς ως «κλασσικούς» τουριστικούς προορισμούς και επέτρεψε στις τοπικές κοινωνίες να επιβιώσουν οικονομικά και να συγκρατήσουν τον πληθυσμό τους. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι βασικά χαρακτηριστικά των νησιών είναι το άγονο έδαφος, το φτωχό υπέδαφος και η έλλειψη υδάτινων πόρων γεγονός που περιορίζει σημαντικά τις παραγωγικές δυνατότητες τους. Παράλληλα, εκτός από την τουριστική υποδομή, αλλά με αφορμή τον τουρισμό, αναπτύχθηκαν σε ικανοποιητικό επίπεδο οι βασικές υποδομές των νησιών που δραστηριοποιήθηκαν στον τουρισμό.

Τα μικρότερα νησιά της Περιφέρειας ανέπτυξαν μεταγενέστερα και σε μικρότερο βαθμό το πρότυπο, κυρίως εξαιτίας του μεγέθους τους και της υποτυπώδους υποδομής που διέθεταν. Παραδείγματα τέτοιων νησιών είναι η Νάξος, η Πάρος, η Πάτμος κ.α.. Είναι εύκολα κατανοητό ότι εξαιτίας του ότι η πλειοψηφία των νησιών κατοικείται από πολύ μικρό αριθμό μόνιμων κατοίκων αυτό καθιστά την ανάπτυξη αυτού του προτύπου αδύνατη. Παράλληλα, η υποδομή (αεροδρόμια – λιμάνια) είναι ανεπαρκής και δεν μπορεί να ικανοποιήσει τη μαζική ζήτηση που προκαλεί η ανάπτυξη του συγκεκριμένου προτύπου. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια είναι εμφανής η προσπάθεια βελτίωσης των χαρακτηριστικών που σχετίζονται με το συγκεκριμένο πρότυπο και αναβάθμισης του τρόπου παραγωγής και διάθεσης του τουριστικού προϊόντος.

Η ξενοδοχειακή υποδομή είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα (από τις 577.259 ξενοδοχειακές κλίνες της χώρας το 1997 οι 137.794 βρίσκονταν στην Περιφέρεια Ν. Αιγαίου). Στο Ν. Δωδεκανήσου υπάρχει μεγάλη συγκέντρωση σε ξενοδοχεία ΑΑ και Α κατηγορίας ενώ στο Ν. Κυκλάδων σε καταλύματα Γ κατηγορίας.

Η σημασία του τουρισμού και ιδιαίτερα αυτού του προτύπου για την Περιφέρεια γίνεται σαφής αν λάβουμε υπόψη ότι το ¼ των απασχολούμενων στον τριτογενή τομέα στην Περιφέρεια εργάζεται σε επαγγέλματα σχετικά με τον τουρισμό. Αυτό πρέπει να αξιολογηθεί σε συνδυασμό με το ότι η συμβολή του τριτογενούς τομέα στο ΑΕΠ και στην απασχόληση είναι καταλυτική στην περίπτωση της Περιφέρειας Ν. Αιγαίου.

4.2. Αυτόνομο ή μικτό πρότυπο μαζικού οργανωμένου τουρισμού σε ξενοδοχεία

Το πρότυπο αυτό αναπτύχθηκε λίγο στην Περιφέρεια Ν. Αιγαίου και η ζήτηση προέρχεται κυρίως από Έλληνες τουρίστες κατά τους καλοκαιρινούς μήνες και την περίοδο των αργιών (Χριστούγεννα – Πάσχα). Σταδιακά το πρότυπο αυτό επεκτείνεται και σε μικρότερα νησιά της Περιφέρειας που δεν είχαν ακολουθήσει την τουριστική εξέλιξη των υπολοίπων νησιών. Τα νησιά αυτά σε ένα βαθμό εξαρτούν την τουριστική τους ανάπτυξη από τα ανεπτυγμένα νησιά της Περιφέρειας και συχνά η ζήτηση γι' αυτά εκδηλώνεται συμπληρωματικά στη ζήτηση για τους γνωστούς τουριστικούς προορισμούς της Περιφέρειας.

4.3. Το πρότυπο οργανωμένου ή αυτόνομου μαζικού τουρισμού σε συμπληρωματικά βοηθητικά καταλύματα (στην πλειοψηφία τους ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα)

Το πρότυπο αυτό αναπτύχθηκε σε σημαντικό βαθμό στην Περιφέρεια Ν. Αιγαίου κατά τη δεκαετία του '80 και μετά. Ειδικότερα τα νησιά των Κυκλάδων, λόγω του μικρού τους μεγέθους, προσαρμόστηκαν αρκετά γρήγορα στην ζήτηση που χαρακτηρίζει αυτό το πρότυπο μέσα από τη λειτουργία μεγάλου

αριθμού μικρών, οικογενειακών στην πλειοψηφία τους, επιχειρήσεων που καλύπτουν σημαντικό μέρος των καταναλωτικών αναγκών των τουριστών.

Η έλλειψη ουσιαστικής ξενοδοχειακής υποδομής στα περισσότερα από αυτά οδήγησε στη δημιουργία μικρών καταλυμάτων, σημαντικό μέρος των οποίων λειτουργούν παράνομα, χωρίς την άδεια του ΕΟΤ. Η επικράτηση αυτού του προτύπου είχε ως αποτέλεσμα την παροχή χαμηλής ποιότητας υπηρεσιών και την επίτευξη χαμηλών ποσοστών κέρδους από την πλευρά των επιχειρήσεων, ενώ δεν έλειψαν και προβλήματα που σχετίζονται με τη χωροταξία και το περιβάλλον των περιοχών αυτών.

Παράλληλα, η γενικότερη υποδομή που αναπτύχθηκε ήταν στοιχειώδης και σε πολλά νησιά παρατηρήθηκε το φαινόμενο της «ερήμωσης» κατά τους καλοκαιρινούς μήνες αφού η τουριστική περίοδος παραμένει αυστηρά περιορισμένη στους καλοκαιρινούς μήνες. Η επικράτηση αυτού του μοντέλου οδήγησε στη δημιουργία «φτωχής εικόνας» για αυτές τις περιοχές με αποτέλεσμα η ζήτηση που εκδηλώνεται να αφορά τουρίστες μεσαίου και χαμηλού εισοδήματος που παραμένουν για μικρό χρονικό διάστημα στα νησιά. Στην επικράτηση αυτού του προτύπου οφείλονται και αρκετά από τα αρνητικά χαρακτηριστικά του τουριστικού προϊόντος της Περιφέρειας όπως:

- Οι χαμηλές πληρότητες των ξενοδοχειακών καταλυμάτων.
- Η χαμηλή ημερήσια τουριστική δαπάνη.
- Η χαμηλή ποιότητα του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος.

Το πλεονέκτημα αυτού του προτύπου συνίσταται στο ότι μπορεί να αναπτυχθεί και σε μικρά νησιά τα οποία λόγω μεγέθους δεν μπορούν περιβαλλοντικά και κοινωνικά να φιλοξενήσουν σημαντικό αριθμό τουριστών. Το πρόβλημα όμως που δημιουργείται είναι ότι πολλές φορές η τουριστική ανάπτυξη και η ομαλή τροφοδοσία της αγοράς των νησιών αυτών εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τα μεγαλύτερα γειτονικά νησιά. Τα προαναφερόμενα γίνονται ευκολότερα κατανοητά αν λάβουμε υπόψη τη μικρή πληθυσμιακή πυκνότητα της Περιφέρειας (51,1 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο ενώ ο αντίστοιχος δείκτης για τη χώρα είναι 79,7). Τα τελευταία χρόνια είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντική η τάση ανάπτυξης συνεργασιών μεταξύ των μικρών τουριστικών επιχειρήσεων σε θέματα προβολής και προώθησης τους. Σε

πολλές περιπτώσεις είναι καταλυτικός ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην κατεύθυνση της ενθάρρυνσης και παροχής υποστήριξης σε τέτοιες συνεργασίες.

4.4. Το πρότυπο τουρισμού της ομάδας κινήτρων «Ύπαιθρος- παράδοση- περιβάλλον»

Η επικράτηση του προτύπου του οργανωμένου – μαζικού τουρισμού είχε ως αποτέλεσμα να αναπτυχθεί σε πολύ περιορισμένο βαθμό το συγκεκριμένο πρότυπο. Μόνο συγκεκριμένες περιοχές της Περιφέρειας ανέπτυξαν υποτυπωδώς αυτό το πρότυπο, αν και λόγω της θέσης τους και της πληθώρας των φυσικών τους θέλγητρων θα μπορούσαν το να αναπτύξουν αποτελεσματικά.

4.5. Το πρότυπο τουρισμού της ομάδας κινήτρων «Πολιτισμός- εκπαίδευση- επιστήμη»

Το πρότυπο αυτό υιοθετήθηκε από ορισμένα νησιά της Περιφέρειας από τα πρώτα μάλιστα βήματα της τουριστικής ανάπτυξης τους. Έτσι, τα γνωστότερα τουριστικά νησιά (Ρόδος, Κως, Μύκονος κ.α.) προσέλκυαν σημαντικό αριθμό τουριστών για εκπαιδευτικούς λόγους. Η μεγάλη πλειοψηφία της ζήτησης για αυτή τη μορφή τουρισμού εκδηλώνεται από Έλληνες και έχει τη μορφή του σχολικού τουρισμού. Η ζήτηση αυτή εκδηλώνεται σε συγκεκριμένες περιόδους κάθε χρόνο, συνήθως εκτός της περιόδου αιχμής, με τη μαζική μετακίνηση μεγάλου αριθμού τουριστών – μαθητών νεαρής ηλικίας.

Η μορφή αυτή τουρισμού δεν χαρακτηρίζεται για τις αυξημένες δαπάνες κατανάλωσης που προκαλεί αλλά συμβάλλει σημαντικά στην δημιουργία μας «πρώτης εικόνας – γνωριμίας» και «ταξιδιωτικής εμπειρίας» σε σημαντικό αριθμό νέων τουριστών. Το αρνητικό στοιχείο από την υιοθέτηση αυτού του προτύπου είναι το γεγονός ότι περιορίστηκε μόνο στα μεγάλα και δημοφιλή νησιά της Περιφέρειας, όπου υπάρχουν και οργανωμένες αστικές περιοχές. Αξίζει να αναφερθεί εδώ ότι από τα 48 κατοικημένα νησιά της Περιφέρειας τα 5 μεγαλύτερα συγκεντρώνουν το 62,1% του πληθυσμού της Περιφέρειας.

Άλλη μορφή τουρισμού που αναπτύχθηκε στα νησιά της Περιφέρειας και εντάσσεται σε αυτό το πρότυπο είναι ο θρησκευτικός τουρισμός. Συγκεκριμένα νησιά στο Ν. Κυκλάδων κυρίως, αποτελούν εθνικά και σε

μικρότερο βαθμό διεθνή κέντρα προσέλκυσης τουριστών για θρησκευτικό τουρισμό. Η ανάπτυξη αυτού του προτύπου σχετίζεται άμεσα και είναι απόρροια της ύπαρξης θρησκευτικών μνημείων και παραδόσεων που σχετίζονται με τα νησιά αυτά εδώ και αιώνες, με αποτέλεσμα η ανάπτυξη αυτού του προτύπου να είναι αποτέλεσμα της προσέλκυσης επισκεπτών για θρησκευτικούς – λατρευτικούς λόγους.

Η ζήτηση προέρχεται από Έλληνες στην πλειοψηφία τους ή αλλοδαπούς τουρίστες που προέρχονται από ορθόδοξες χώρες (π.χ. Ρωσία) ή Έλληνες ομογενείς. Η τουριστική δαπάνη που εκδηλώνεται κατά τη διάρκεια της παραμονής αυτών των τουριστών είναι χαμηλή και σχετίζεται σε σημαντικό βαθμό με τη μεγάλη, συνήθως, ηλικία των τουριστών αυτής της μορφής τουρισμού. Η ζήτηση εκδηλώνεται σε μικρό βαθμό όλο το χρόνο αλλά κορυφώνεται σε συγκεκριμένες περιόδους που ταυτίζονται με τις σπουδαιότερες Ορθόδοξες θρησκευτικές Εορτές.

Η ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού δεν συνοδεύεται από την ανάλογη ανάπτυξη των υποδομών, κυρίως εξαιτίας των μικρότερων απαιτήσεων αυτής της ομάδας τουριστών. Χαρακτηριστικά παραδείγματα νησιών που ανέπτυξαν αυτή τη μορφή είναι η Τήνος και η Πάτμος.

Στα πλαίσια της υιοθέτησης αυτών των προτύπων εντάσσεται και η ανάπτυξη πολιτιστικού τουρισμού. Η μορφή αυτή αναπτύχθηκε ιδιαίτερα ως αποτέλεσμα των ξεχωριστών και πλούσιων πολιτιστικών στοιχείων που διαθέτει η Περιφέρεια. Η ζήτηση που εκδηλώνεται για αυτή τη μορφή προέρχεται κυρίως από αλλοδαπούς τουρίστες που χαρακτηρίζονται από μεσαία έως υψηλά εισοδήματα. Τα τελευταία χρόνια δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη αυτού του προτύπου καθώς αποτελεί σημαντική παράμετρο για την ουσιαστική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος που προσφέρουν τα νησιά του Ν. Κυκλάδων και Δωδεκανήσου. Σημαντική είναι σ' αυτή την κατεύθυνση η συμβολή των τοπικών φορέων και η από μέρους τους οργάνωση εκδηλώσεων και ποικίλων δραστηριοτήτων.

4.6. Το πρότυπο τουρισμού της ομάδας κινήτρων: «Αθλητισμός – φυσική ζωή – υγεία»

Το συγκεκριμένο πρότυπο αναπτύχθηκε αρκετά στην περιοχή του Ν. Αιγαίου. Ωστόσο, η μορφή που ουσιαστικά επικράτησε εδώ και δεκαετίες είναι αυτή που σχετίζεται με το θαλάσσιο τουρισμό. Ιδιαίτερα στο Ν. Κυκλάδων το πρότυπο αυτό αναπτύχθηκε ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια εξαιτίας των γεωγραφικών χαρακτηριστικών της περιοχής τα οποία και αποτελούν τα βασικά ανταγωνιστικά της πλεονεκτήματα. Ο μεγάλος αριθμός των νησιών του Ν. Αιγαίου (79 νησιά εκ των οποίων τα 48 είναι κατοικημένα και μεγάλος αριθμός βραχονησίδων) το καθιστά διεθνή πόλο έλξης τουριστών από όλο τον κόσμο.

Παρά το γεγονός ότι επαρκής υποδομή για την ανάπτυξη θαλασσίου τουρισμού δεν υπάρχει, η μορφή αυτή προκαλεί σημαντική ζήτηση για διακοπές από τουρίστες, κυρίως αλλοδαπούς αλλά και Έλληνες, υψηλών εισοδημάτων με περιβαλλοντική συνήθως συνείδηση. Το πρότυπο αυτό αναμένεται να αναπτυχθεί ακόμη περισσότερο τα επόμενα χρόνια και κυρίως μέσα από τη βελτίωση των υποδομών και της ποιότητας των παρεχομένων υπηρεσιών, να εμπλουτιστεί έτσι και να βελτιωθεί το τουριστικό προϊόν του Ν. Αιγαίου.

4.7. Το πρότυπο τουρισμού της ομάδας κινήτρων «Επαγγελματικά ταξίδια– συνέδρια– incentives– εκθέσεις»

Το πρότυπο αυτό έχει αναπτυχθεί πολύ λίγο στους Ν. Κυκλάδων και Δωδεκανήσου. Εξάιρεση αποτελούν πολύ λίγα νησιά (π.χ. Ρόδος) όπου η ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού επέτρεψε τη δημιουργία υποδομών που προσελκύουν μικρό αριθμό τουριστών που εντάσσονται σε αυτό το πρότυπο. Η αδυναμία ενθάρρυνσης ιδιωτικών επενδύσεων που θα συνέβαλαν στην υποβοήθηση αυτού του προτύπου συνέτεινε στη διαμόρφωση της παρούσας κατάστασης.

Η περιορισμένη τουριστική ζήτηση που εκδηλώνεται για τις μορφές που περιλαμβάνονται σε αυτά τα πρότυπα προέρχεται από τουρίστες υψηλού εισοδηματικού – επαγγελματικού και κοινωνικού επιπέδου. Η αποτυχημένη στρατηγική προσέλκυσης είχε ως αποτέλεσμα την επίσκεψη τουριστών για επαγγελματικούς λόγους, συνέδρια κ.λπ. κυρίως κατά τους μήνες αιχμής. Σ' αυτό συνετέλεσε και η καθιέρωση του Ν. Αιγαίου ως περιοχής – προορισμού

για αναψυχή. Βέβαια πρέπει να τονιστεί ότι το μέγεθος των νησιών και η χωρική διασπορά τους αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες για την επιτυχημένη ανάπτυξη αυτού του προτύπου διακοπών.

4.8. Το πρότυπο αυτόνομου νεανικού περιηγητικού τουρισμού

Το πρότυπο αυτό έχει αναπτυχθεί ασυντόνιστα και χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια σε αρκετά «άγνωστα» νησιά της Περιφέρειας Ν. Αιγαίου. Στην περίπτωση αυτού του προτύπου η ζήτηση εκδηλώνεται από μικρό αριθμό τουριστών οι οποίοι χαρακτηρίζονται από τις περιορισμένες καταναλωτικές τους δαπάνες κατά τη διάρκεια των διακοπών τους. Σημαντικό κίνητρο γι' αυτούς είναι οι φυσικές ομορφιές, τα αρχαιολογικά μνημεία, τα πλούσια πολιτιστικά στοιχεία κ.α.. Αντίστοιχα είναι τα δεδομένα και στην περίπτωση του προτύπου τουρισμού με διαμονή σε κάμπινγκ ή στην ύπαιθρο.

4.9. Το πρότυπο τουρισμού ταξιδιών μικρής διάρκειας εκτός καλοκαιρινής περιόδου

Το πρότυπο αυτό έχει αναπτυχθεί κυρίως στα δημοφιλή νησιά του Ν. Κυκλάδων τα οποία εξαιτίας της μικρής απόστασης τους από το μεγαλύτερο αστικό κέντρο της χώρας προσφέρονται για περιορισμένης διάρκειας διακοπές. Η ζήτηση που χαρακτηρίζει αυτό το πρότυπο εκδηλώνεται κυρίως από ημεδαπούς οι οποίοι ταξιδεύουν οικογενειακά. Μπορεί η διάρκεια παραμονής να είναι περιορισμένη ωστόσο ο επαναλαμβανόμενος χαρακτήρας αυτού του τύπου διακοπών και η χρονική κατανομή του σε ολόκληρο το έτος το καθιστούν ιδιαίτερα ελκυστικό και σημαντική παράμετρο επέκταση της τουριστικής περιόδου.

4.10. Αντίστοιχα είναι τα δεδομένα στην περίπτωση του προτύπου τουρισμού παραθεριστικής κατοικίας το οποίο έχει αναπτυχθεί λίγο αλλά παρουσιάζει σημαντική δυναμική τα τελευταία χρόνια. Η διαφορά αυτού του προτύπου συνίσταται στον τύπο και το περιεχόμενο της τουριστικής κατανάλωσης η οποία διαφοροποιείται σημαντικά εξαιτίας της ύπαρξης ιδιόκτητης κατοικίας από την πλευρά των επισκεπτών.

A.3.2.2 Ισχύοντες περιορισμοί της ανάπτυξης

Οι υπάρχοντες σημαντικοί περιοριστικοί παράγοντες της ανάπτυξης στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου έχουν αναγνωρισθεί και περιγραφεί στο πλαίσιο του Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης, του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Νοτίου Αιγαίου 2000- 2006 και του Χωροταξικού Σχεδίου της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Οι κυριότεροι μεταξύ αυτών είναι:

- Ο νησιωτικός χαρακτήρας και η μεγάλη έκταση των διοικητικών ορίων της Περιφέρειας σε συνδυασμό με την έντονη εποχικότητα της τουριστικής δραστηριότητας, δημιουργούν ειδικά προβλήματα στην οργάνωση και λειτουργία των απαραίτητων δικτύων παραγωγής και διανομής στους κρίσιμους τομείς των μεταφορών, των επικοινωνιών και της ενέργειας. Ιδιαίτερα έντονο είναι το πρόβλημα της ενδοπεριφερειακής διασύνδεσης.
- Η πολυδιάσπαση του χώρου σε 48 κατοικημένα νησιά και η μεγάλη έκταση των διοικητικών ορίων της Περιφέρειας συνεπάγεται τη δυσκολία άσκησης διοίκησης και την αδυναμία ικανοποιητικής στελέχωσης.
- Η γεωγραφική θέση της Περιφέρειας ως προς τον εθνικό αλλά και τον ευρωπαϊκό χώρο, που συνεπάγεται σημαντική απομόνωση (γεωγραφική, οικονομική, κοινωνική).
- Η υπερσυγκέντρωση του τουρισμού σε ορισμένα νησιά, που οδηγεί στην ανάγκη ορθολογικής διαχείρισης των ήδη περιορισμένων υδατικών πόρων και της ενέργειας καθώς και αποτελεσματικής αντιμετώπισης των αρνητικών επιπτώσεων στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον.
- Οι περιορισμένες δυνατότητες του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα της οικονομίας προσδιορίζουν τον τοπικό χαρακτήρα και

προσανατολισμό της παραγωγής στην εξυπηρέτηση των εποχικών αναγκών του τριτογενούς τομέα.

- Το μικρό μέγεθος των διαθέσιμων πόρων και οι οργανωτικές ανεπάρκειες των αναπτυξιακών φορέων, που δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια, προδιαγράφουν τα πλαίσια και καθορίζουν το βαθμό αξιοποίησης των αναπτυξιακών δυνατοτήτων και των ευκαιριών που προσφέρονται σε κάθε νησί.
- Οι έντονες ενδοπεριφερειακές ανισότητες και η ανισοκατανομή φυσικών και ανθρωπίνων πόρων.
- Η σχετική ανεπάρκεια και ελλειμματικότητα των νησιών σε υδατικούς πόρους και ενέργεια.
- Οι ειδικές δυσκολίες στη “θωράκιση” του χώρου από φυσικούς και ανθρωπογενείς κινδύνους.
- Η ανεπάρκεια των τεχνικών και κοινωνικών υποδομών, που επιτείνεται από το νησιωτικό χαρακτήρα, την υπερσυγκέντρωση του τουρισμού σε ορισμένα νησιά κ.α.
- Η περιορισμένη μεταποιητική βιομηχανία και το μικρό μέγεθος της τοπικής αγοράς.
- Η αδυναμία εκμετάλλευσης των οικονομιών κλίμακας στην υλοποίηση έργων υποδομής, επενδύσεων κ.λπ.
- Η έλλειψη πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού δεν διευκολύνει τον έλεγχο των χρήσεων γης και των δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται.
- Η περιβαλλοντική επιβάρυνση και η σταδιακή υποβάθμιση του περιβάλλοντος, που προκαλείται από τη μη ορθολογική διαχείριση των

πόρων, καθώς δεν λαμβάνεται υπόψη ο εύθραυστος χαρακτήρας του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και του τοπίου.¹

¹ Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (2001), Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Νοτίου Αιγαίου 2000-2006 – Συμπλήρωμα Προγραμματισμού, σελ. 2, Σύρος, ΥΠΕΧΩΔΕ – ENVIPLAN – Γ. Θ. Τσεκούρας & Συνεργάτες (1999), Χωροταξικό Σχέδιο Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, σελ. 209, Αθήνα.